

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення
соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб»

1. Мета

Проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб» розроблено з метою вдосконалення державної політики у сфері внутрішнього переміщення з урахуванням його вимушеного характеру, тривалості та масштабів, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. Законопроєкт спрямований на формування цілісної системи своєчасної та достатньої підтримки особи від моменту виникнення обставин, що зумовлюють вимушене переміщення, та евакуації до її адаптації й інтеграції за місцем фактичного проживання або добровільного повернення та реінтеграції за попереднім місцем проживання, з урахуванням індивідуальних потреб особи.

Одним із концептуальних положень законопроєкту є уточнення термінології шляхом запровадження поняття «вимушено внутрішньо переміщена особа». Такий термін акцентує на недобровільній природі внутрішнього переміщення та безпосередньому зв'язку між переміщенням особи і збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, повсюдними проявами насильства, порушеннями прав людини або надзвичайними ситуаціями. Використання цього поняття забезпечує термінологічну визначеність правового статусу особи та точніше відображає характер обставин, унаслідок яких вона залишила місце проживання, зі збереженням установленого законом обсягу прав і державних гарантій.

Законопроєктом запроваджується визнання вимушено внутрішньо переміщеними дітей, які народилися вже після переміщення родини. Наразі чинне законодавство фактично не надає їм такого статусу, що створює ситуацію, коли двоє дітей з однієї родини мають різний обсяг прав.

Актуальність запропонованих змін зумовлена триваючою збройною агресією Російської Федерації проти України, динамічною безпековою ситуацією, продовженням евакуації населення з територій активних та можливих бойових дій, руйнуванням житлової і соціальної інфраструктури та випадками повторного внутрішнього переміщення. За таких умов державна політика має забезпечувати безперервність підтримки, оперативний доступ до необхідних послуг і видів допомоги та можливість своєчасного коригування індивідуального маршруту допомоги відповідно до зміни потреб і життєвих обставин вимушено внутрішньо переміщеної особи.

У зв'язку з цим законопроєкт спрямований на формування цілісної системи підтримки та супроводу вимушено внутрішньо переміщених осіб, яка забезпечуватиме взаємозв'язок між евакуацією, первинним зверненням особи,

оцінюванням її потреб, отриманням соціальних, адміністративних, медичних, освітніх, житлових послуг, послуг у сфері зайнятості та інших видів державної, місцевої, міжнародної та іншої підтримки, а також подальшою адаптацією та інтеграцією за місцем фактичного проживання.

Організаційною основою такої системи пропонується визначити Координаційний центр підтримки вимушено внутрішньо переміщених осіб та його територіальні відділення. Координаційний центр утворюватиметься як державна установа, що належить до сфери управління Уповноваженого органу - визначеного Урядом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Уповноважений орган здійснюватиме функції з управління Координаційним центром, координуватиме функціонування системи підтримки та супроводу, забезпечуватиме формування єдиних організаційних і методичних засад її роботи та міжвідомчу взаємодію суб'єктів системи.

Метою створення Координаційного центру та його територіальних відділень є забезпечення скоординованої міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії органів соціального захисту населення, центрів надання адміністративних послуг, органів місцевого самоврядування, установ, закладів та інших надавачів послуг відповідно до індивідуальних потреб вимушено внутрішньо переміщеної особи. Територіальні відділення забезпечуватимуть прийняття та опрацювання звернень, інформування про доступні види підтримки, комплексне оцінювання потреб, формування індивідуального маршруту, направлення особи до відповідних органів, установ і надавачів послуг, супровід та моніторинг реалізації такого маршруту.

Законопроектом запроваджується принцип «єдиного входу», який забезпечуватиме ініціювання формування індивідуального маршруту за зверненням особи до одного з визначених законом суб'єктів. Визначення компетентних органів, послідовності необхідних звернень та координація отримання відповідних послуг здійснюватимуться в межах такого маршруту. Необхідні документи та відомості, що містяться у державних електронних інформаційних ресурсах, отримуватимуться шляхом електронної інформаційної взаємодії, що зменшить обсяг документів і відомостей, які особа має подавати самостійно.

Таким чином, законопроект формує системну модель підтримки та супроводу, орієнтовану на потреби вимушено внутрішньо переміщеної особи протягом усього циклу внутрішнього переміщення - від виникнення обставин, що зумовлюють переміщення, та евакуації до адаптації, інтеграції або добровільного повернення та реінтеграції. Запропонований підхід враховує сучасні безпекові виклики, ризик повторного переміщення, необхідність міжвідомчої координації та прийняття рішень на основі актуальної інформації про індивідуальні потреби особи.

2. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває з 2014 року та набула широкомасштабного характеру у 2022 році, спричинила масове і тривале вимушене внутрішнє переміщення населення. Внутрішнє переміщення в умовах тривалої війни є комплексним соціальним та економічним процесом, що впливає на житлову сферу, ринок праці, систему соціального захисту, спроможність територіальних громад та соціальну згуртованість. Відповідно державна підтримка має охоплювати весь цикл вимушеного внутрішнього переміщення та ґрунтуватися на оцінюванні індивідуальних потреб особи.

Чинне законодавство визначає повноваження різних органів, установ та надавачів послуг у відповідних сферах. Запровадження єдиного механізму комплексного оцінювання потреб особи, визначення послідовності необхідних дій і послуг та супроводу результату забезпечить узгодженість їх діяльності, зменшення повторного подання відомостей та системну координацію отримання різних видів підтримки.

Для усунення цієї проблеми пропонується створити систему підтримки та супроводу, до якої входитимуть Координаційний центр, його територіальні відділення, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, установи, заклади та інші надавачі послуг. Координаційний центр визначається державною установою у сфері управління Уповноваженого органу, а територіальні відділення діятимуть без статусу юридичної особи.

Ключовим елементом системи є індивідуальний маршрут - визначена за результатами оцінювання потреб послідовність дій, заходів, послуг та видів підтримки. Його формування здійснюватиметься за згодою особи. Також за згодою такої особи за нею може закріплюватися фахівець із супроводу.

Для зменшення адміністративного навантаження пропонується електронний маршрут переміщення. Відомості, що вже містяться у державних електронних інформаційних ресурсах, отримуватимуться шляхом електронної інформаційної взаємодії. Формування маршруту здійснюватиметься за згодою особи з дотриманням законодавства про захист персональних даних та інформації.

Законопроектом також удосконалюються гарантії соціальної підтримки: встановлюється мінімально-гарантований рівень державних соціальних виплат, їх надання протягом перших шести місяців після переміщення без урахування доходів сім'ї та процедурні гарантії у разі зупинення чи припинення виплат. У житловій сфері законопроектом пропонується доповнити статтю 13 Закону положеннями, що визначають субсидію на найм (оренду) житла як безповоротну адресну грошову допомогу, яка надається наймачеві для покриття витрат на оплату оренди житлового приміщення у фонді соціального призначення або на приватному ринку. Законодавче закріплення такого виду допомоги усуває невизначеність щодо її правової природи та забезпечує рівні умови доступу до підтримки незалежно від того, у якому житловому фонді особа орендує житло.

Окремо пропонується врегулювати становище вимушено внутрішньо переміщених осіб, житло яких залишилося на тимчасово окупованій території України або в зоні ведення активних бойових дій і фактично не може бути використане за призначенням, проте формально залишається їхньою власністю, що обмежує можливість отримання компенсації за втрачене житло та створює для таких осіб додатковий тягар, пов'язаний із утриманням недоступного майна. З огляду на це законопроектом передбачається право такої особи добровільно відмовитися від права власності на житло (своїєї частки в ньому) на користь держави та отримати взамін компенсацію за втрачене житло в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Нотаріально засвідчена відмова визначається підставою для припинення права власності на об'єкт нерухомого майна в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та для внесення відомостей про таке житло до Державного реєстру пошкодженого та знищеного майна, що забезпечує узгодженість запропонованого механізму з наявними державними реєстрами та з чинними компенсаційними процедурами.

Для стимулювання зайнятості пропонується запровадити виплати суб'єктам господарювання, які фактично забезпечили працевлаштування вимушено внутрішньо переміщеної особи. Виплата пов'язується з укладенням трудового договору, тривалістю зайнятості та сплатою єдиного внеску, що орієнтує механізм на реальний результат.

Окремого врегулювання потребує доступ до соціальних послуг з догляду. Частина шоста статті 13 Закону України «Про соціальні послуги» передбачає надання догляду на непрофесійній основі без проходження навчання та дотримання державних стандартів членами сім'ї щодо визначених законом категорій отримувачів. За умов внутрішнього переміщення або проживання на територіях активних чи можливих бойових дій фактична доступність такого догляду може бути обмеженою через відсутність членів сім'ї або неможливість здійснення ними догляду, а також через неможливість своєчасного забезпечення професійного догляду.

Тому пропонується спеціальний виняток: для вимушено внутрішньо переміщених осіб та осіб, які проживають на територіях активних або можливих бойових дій і належать до категорій отримувачів, визначених пунктами 1-5 частини шостої статті 13 Закону України «Про соціальні послуги», у разі неможливості забезпечення своєчасного професійного догляду непрофесійний догляд зможуть здійснювати також фізичні особи, які не є членами сім'ї, але мають з отримувачем стійкі соціальні зв'язки, або проживають у безпосередній близькості до нього.

Запропонована зміна зберігає встановлене законом коло отримувачів такого догляду та правове розмежування професійного і непрофесійного догляду. Законопроект розширює виключно коло фізичних осіб, які за спеціально визначених обставин можуть забезпечити непрофесійний догляд, що

узгоджується із системою правового регулювання статті 13 Закону України «Про соціальні послуги».

Крім того, пропонується врегулювати можливість поєднання соціальної послуги з доглядом з наданням житлового приміщення для безоплатного проживання та передбачити відповідні компенсаційні механізми. Порядок надання такої послуги визначатиметься Кабінетом Міністрів України.

3. Основні положення проєкту акта

Проєктом Закону передбачається:

створення системи підтримки та супроводу, Координаційного центру та його територіальних відділень;

запровадження індивідуального маршруту, фахівця із супроводу, принципу «єдиного входу» та електронного маршруту;

удосконалення гарантій соціальних виплат та законодавче визначення субсидії на найм (оренду) житла;

запровадження механізму добровільної відмови вимушено внутрішньо переміщеної особи від права власності на житло, розташоване на тимчасово окупованій території або в зоні ведення активних бойових дій, на користь держави з отриманням компенсації за втрачене житло та з відповідним внесенням відомостей до державних реєстрів;

розширення повноважень Уповноваженого органу та органів місцевого самоврядування щодо системи супроводу;

запровадження виплат суб'єктам господарювання за результативне працевлаштування вимушено внутрішньо переміщених осіб;

розширення за спеціально визначених умов кола фізичних осіб, які можуть надавати непрофесійний догляд визначеним законом категоріям отримувачів;

врегулювання можливості поєднання соціальної послуги з доглядом з безоплатним проживанням та відповідних компенсацій.

4. Правові аспекти

У відповідній сфері суспільних відносин діють Конституція України, закони України «Про забезпечення прав і свобод вимушено внутрішньо переміщених осіб», «Про соціальні послуги», «Про зайнятість населення», а також інші закони та нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України.

Реалізація законопроєкту потребуватиме прийняття та/або приведення у відповідність підзаконних нормативно-правових актів щодо функціонування системи супроводу, індивідуального та електронного маршрутів, виплат у сфері зайнятості та порядку надання соціальної послуги з догляду, поєднаної з проживанням.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація окремих положень законопроекту потребуватиме видатків державного бюджету, зокрема на діяльність Координаційного центру та його територіальних відділень, механізми соціальної і житлової підтримки, виплати за результативне працевлаштування та компенсації у сфері соціальних послуг.

Конкретні обсяги видатків, необхідних для реалізації Закону підлягають визначенню Кабінетом Міністрів України з урахуванням фінансово-економічних розрахунків під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік.

6. Позиція заінтересованих сторін

Законопроект стосується інтересів вимушено внутрішньо переміщених осіб, осіб, які проживають на територіях активних або можливих бойових дій, територіальних громад, центральних органів виконавчої влади, надавачів соціальних послуг та суб'єктів господарювання у сфері посередництва у працевлаштуванні. Позиції заінтересованих сторін підлягають з'ясуванню в установленому законодавством порядку під час погодження та опрацювання законопроекту.

7. Оцінка відповідності

Законопроект спрямований на посилення реалізації соціальних прав та забезпечення фактичної доступності державної підтримки. Запропоновані механізми мають застосовуватися з дотриманням принципів рівності та недискримінації, добровільності супроводу, поваги до гідності особи, захисту персональних даних та інформації.

Спеціальні механізми для вимушено внутрішньо переміщених осіб та осіб, які проживають на територіях активних або можливих бойових дій, обумовлені об'єктивно відмінними умовами реалізації ними соціальних прав і спрямовані на забезпечення фактичної доступності відповідних послуг.

8. Прогноз результатів

Прийняття законопроекту сприятиме формуванню цілісної системи підтримки вимушено внутрішньо переміщених осіб, зменшенню фрагментарності взаємодії з державними органами та надавачами послуг, підвищенню доступності соціальної і житлової підтримки, розвитку механізмів зайнятості та забезпеченню безперервності соціальних послуг з догляду.

Заінтересована сторона	Вплив реалізації акта	Пояснення очікуваного впливу
Внутрішньо переміщені особи (вимушено)	Позитивний	Єдиний механізм супроводу, індивідуальний та

внутрішньо переміщені особи)		електронний маршрут, додаткові гарантії соціальної і житлової підтримки.
Особи, які потребують догляду	Позитивний	Зменшення ризику фактичної відсутності догляду, коли професійний догляд неможливо забезпечити, а член сім'ї не може його здійснювати.
Територіальні громади	Організаційний	Взаємодія з Координаційним центром та участь у реалізації індивідуальних маршрутів.
Держава	Фінансовий організаційний та	Необхідність фінансування нових механізмів; водночас очікується краща координація та адресність підтримки.
Суб'єкти у сфері працевлаштування	Позитивний	Можливість отримання виплат за фактичне та стає працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Народні депутати України

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Ткаченко Максим Миколайович
Сертифікат: 3FAA9288358EC0030400000069DE2E00C643DC00
Дійсний до: 04.12.2026 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
25д9/1-2026/223840 від 22.09.2026

2347223